

DUMITRU ALMAȘ - OMUL ȘI OPERA

Prof. univ. dr. Ioan SCURTU

ioanscurtu@clicknet.ro@mailstore4.romtelecom.net

Abstract: Dumitru Almaș was a journalist, professor and writer. He became known by publishing articles and feature reports in “Zorile” (*The Dawns*) and “Lumea Românească” (*The Romanian World*) newspapers, edited by Emil Socor and Zaharia Stancu, respectively. He was in turn a highschool teacher, then an Associate Professor and a Professor at the University of Bucharest, the “Spiru Haret” University and the Faculty of Archive Studies. He wrote historical novels, two of which received awards from the Romanian Writers’ Society and the Romanian State. He became increasingly popular by publishing historical stories, holding public conferences to a large variety of audiences (including children and professors, peasants or students), and conducting radio and TV broadcasts.

Thus, Dumitru Almaș is recorded in the history of culture as a great personality of the late 20th century.

Vestea că Academia Română, prin Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (CRIFST), a decis să marcheze 100 de ani de la nașterea profesorului, istoricului și scriitorului Dumitru Almaș a constituit o surpriză plăcută pentru mine. Mai întâi dintr-un motiv de ordin personal: mama mea este soră cu Dumitru Almaș, deci el este unchiul meu. Mai mult decât atât: m-a botezat, m-a

cununat și mi-a botezat cei doi copii, deci mi-a fost naș în mai multe ipostaze. Apoi, i-am fost student la Facultatea de Istorie a Universității din București, unde Dumitru Almaș predă cursul de istorie modernă universală. De-a lungul anilor, mi-a fost ca un adevărat părinte, care m-a îndrumat în cariera mea profesională, în calitatea mea de cadru didactic la Facultatea de Istorie a Universității din București începând cu anul 1962.

Dumitru Almaș s-a născut la 19 octombrie 1908, în satul Negrești, comuna Dobreni, județul Neamț, fiind primul născut al familiei Ion și Maria Ailincăi, țărani frunțași din localitatea respectivă. Aveau să urmeze alți nouă copii, fete și băieți, care alcătuiau o familie numeroasă, cu multiple probleme de existență.

Mama sa, Maria, nu știa carte, dar ținea în mână gospodăria, fiind o femeie harnică și devotată familiei. Tatăl său era ceea ce s-ar putea numi un autodidact. Făcea parte din rândul puținilor țărani români de la începutul secolului al XX-lea, abonați la revista *Albina*, inițiată de Spiru Haret și care petrecea ore întregi citind cărți de literatură, istorie, religie, sfaturi agricole etc. Era o minte luminată și a avut un rol decisiv în trimiterea fiului său Dumitru (Tache cum i se zicea în familie) la „școli înalte“. Acest fapt era puțin obișnuit în lumea satului românesc din acei ani, dar bunicul era convins că fiul avea calitățile necesare pentru a ajunge „om mare“, cu care el – și nu numai – să se mândrească. Au fost necesare sacrificii din partea întregii familii pentru a-l întreține pe Tache la liceu și la facultate: taxele școlare, hainele, cărțile și rechizitele erau extrem de scumpe, raportate la veniturile unei gospodării rurale.

După absolvirea școlii primare din satul Negrești și a Liceului „Petru Rareș“ din Piatra Neamț, a urmat cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, unde a avut printre cei mai renumiți profesori pe Nicolae

Iorga. Acesta se bucura de un imens prestigiu și o mare popularitate. În mod firesc, studentul Dumitru Ailincăi s-a simțit atras de acest dascăl, care ținea lecții sclipitoare. Mi-a povestit că, timp de un semestru, N. Iorga a vorbit despre împăratul german Frederic cel Mare, dar pentru examen a cerut ca studenții să cunoască întreaga istorie medievală și modernă universală, pe baza unei uriașe liste bibliografice aflate la avizierul facultății. L-a avut profesor chiar în timp ce Iorga era președintele Consiliului de Miniștri (1931–1932) și, cu toate dificultățile guvernării (era perioada crizei economice), acesta își ținea cursul în ziua și la orele anunțate.

Dumitru Almaș la Universitatea București, în mijlocul absolvenților Facultății de istorie, promoția 1962 (Fototeca prof. univ. dr. Ioan Scurtu).

Am citit multe memorii scrise de cei care i-au fost studenți pentru a înțelege de ce N. Iorga nu a format o „școală” de istorici, așa cum avea mai tânărul său coleg Vasile Pârvan. Am discutat cu D. Almaș pe această temă și, în loc de răspuns, mi-a relatat o „ghidușie” pusă la cale de el și colegul său Dumitru Berciu (viitor decan al Facultății de Istorie, pe care l-am avut profesor). După curs, N. Iorga obișnuia să meargă acasă pe jos, în strada Bonaparte. Era ușor de recunoscut, deoarece era foarte înalt, avea o barbă impozantă, purta pălărie cu boruri largi și folosea umbrela, de care nu se despărțea niciodată, ca baston. Mergea grăbit, cu pași mari, și răspundea ceremonios la salut, ducându-și mâna la pălărie. Într-o zi, Dumitru Ailincăi și Dumitru Berciu au decis să-l însoțească de la mică distanță. La un moment dat, Berciu întreabă cu glas tare:

- *Ce faci, Ailincăi?*

- *Calc pe urmele profesorului Iorga, a fost răspunsul.*

În clipa următoare, Iorga s-a oprit, a ridicat umbrela, a învârtit-o în aer și a spus ferm:

- *Niciodată, niciodată, niciodată!*

După care și-a continuat mersul grăbit.

Iorga a fost un fenomen al naturii: desfășura simultan mai multe activități (de exemplu, în Parlament scria articolul pentru „Neamul Românesc” din ziua următoare, făcea corectura la un volum recent tipărit pentru bun de tipar, intervenea în dezbateri la obiect și cu replici acide). Distanța dintre el și ceilalți era atât de mare, încât nu avea răbdare să-i învețe pe tineri tainele cercetării științifice, să le citească referatele și primele studii, să le facă observații etc. Foarte mulți au fost studenții lui Iorga, unii au fost discipolii lui, dar nu cunosc pe cineva care să fi afirmat că a făcut parte din școala profesorului Iorga.

După absolvirea facultății, în 1933, Dumitru Ailincăi s-a angajat ca redactor la ziarul „Zorile”, condus de Emanoil

Socor, apoi și la „Lumea Românească”, al cărei director era Zaharia Stancu. La sugestia lui Emanoil Socor și-a luat numele de Dumitru Almaș. Mi-a povestit că Socor i-a spus că trebuia un nume mai scurt și mai ușor de reținut, care să nu creeze confuzii (în unele acte era scris *a Ilincăi*, iar în altele *Ailincăi* sau chiar *Ilincă*). Almaș este un sat de lângă Negrești, dar și un pârâu, un deal, o pădure – cu alte cuvinte un nume bine cunoscut în județul Neamț, astfel că nu a fost nicio dificultate în a-l prelua în propria-i identitate: Dumitru Almaș. Numele de ziarist, profesor și scriitor a fost Dumitru Almaș, iar cel din buletin: Dumitru Ailincăi-Almaș.

În calitate de ziarist, coleg de redacție cu Geo Bogza și Leon Kalustian, s-a remarcat prin reportajele și articolele sale privind viața celor umili; a demascat ilegalitățile și abuzurile unor înalți funcționari (între care colonelul Gabriel Marinescu, prefectul Poliției Capitalei, membru de bază al camarilei regale); a condamnat politica revanșardă a Germaniei lui Hitler și revizionismul Ungariei lui Horthy etc.

Vocația de ziarist nu l-a părăsit toată viața. A colaborat, de-a lungul anilor, la revistele „Contemporanul”, „Gazeta Învățământului”, „România Literară”, „Revista de Pedagogie”, „Luceafărul” ș.a., abordând o problematică diversă, de la prezentarea unei personalități istorice, la fenomenul literar contemporan și didactica modernă. A fost un colaborator fidel al emisiunilor culturale de la Radiodifuziunea Română, precum și al postului național de Televiziune.

Avea plăcerea de a-i antrena pe cei tineri la asemenea emisiuni, privindu-i cu satisfacție cum se „produc” în fața microfonului sau a camerelor de luat vederi. Îmi amintesc, cu oarecare jenă, că la o emisiune TV eu și colegul meu Constantin Bușe am vorbit aproape tot timpul, nelăsându-i profesorului decât posibilitatea unor intervenții punctuale. După emisiune ne-am dat seama că am exagerat, drept care

ne-am cerut scuze, dar profesorul ne-a bătut prietenește pe umăr, zicând: „A fost foarte bine așa“.

Dumitru Almaș și Margareta Ailincăi la Casa Universitarilor din București, în octombrie, 1988. (Fototeca prof. univ. dr. Ioan Scurtu)

Din 1938, D. Almaș s-a consacrat carierei didactice, fiind profesor la liceele din Silistra și Călărași, la Școala Normală și la Liceul „Petru Rareș” din Piatra Neamț. În anul 1949 a intrat în învățământul superior, la Facultatea de Istorie a Universității București, fiind titularul cursului de istorie modernă universală, până la pensionarea sa în 1975, când a devenit profesor consultant. După anul 1989 și-a reluat activitatea didactică la Universitatea „Spiru Haret”, instituție particulară de învățământ superior. Eu am fost numit decanul Facultății de Istorie de la această Universitate și am apelat la sfaturile sale, am lucrat împreună la elaborarea planului de învățământ și constituirea colectivului de cadre didactice cu care ne-am început activitatea în 1991.

A fost un profesor iubit de studenți. Avea o expunere clară, presărată cu expresii celebre și vorbe de duh; se

„cobora” în epoca pe care o trata, se transpunea în „pielea” personajelor pe care le evoca, astfel că studenții aveau senzația că „văd înaintea ochilor” curgerea istoriei, cu momentele ei de glorie și cele de adâncă tulburare. Nu cred că există un student al său care să nu fi rămas impresionat de modul cum era prezentată revoluția franceză de la 1789, cu personajele sale celebre (Danton, Marrat, Robespierre), să nu fi trăit epoca napoleoniană, plină de războaie, dar și de realizări, care au schimbat din temelie societatea europeană, să nu se fi bucurat că după războiul Crimeei (1853–1856) unirea țărilor române a devenit o problemă internațională, fapt ce a permis realizarea actului istoric de la 24 ianuarie 1859.

Ștefan Pascu, doamna Pascu, Ștefan Ștefănescu, Dumitru Almaș, Ion Spălățelu, Ioan Scurtu și Vasile Curticăpeanu, la Casa Universitarilor din București, în octombrie 1984 (Fototeca prof. univ. dr. Ioan Scurtu)

Dumitru Almaș a fost și un reputat om de știință. A publicat cărți de referință în domeniul istoriei universale moderne, care au intrat în bibliografia studenților din anul al III-lea al facultăților de istorie din România. Menționez

masiva monografie, intitulată *Căderea Bastiliei* (719 pagini), publicată în 1959, consacrată revoluției franceze; *Nord contra Sud* (400 pagini), privind războiul civil din SUA, apărută în anul 1965; *Voltaire istoric* (380 pagini), realizată în colaborare cu Angela Banciu; *Revoluția de la 1848 în Europa* (120 pagini), tipărită în 1974; precum și masivele studii consacrate lui *Metternich*, *Ioanis Capodistria*, *Otto von Bismarck*, din colecția *Diplomați iluștri*. Asemenea cărți și studii au rămas de referință pentru oricine studiază istoria modernă universală. În calitate de profesor a contribuit la realizarea cursului universitar, intitulat *Istoria modernă universală* (800 pagini), publicată împreună cu Constantin Velichi, Alexandru Vianu și Camil Mureșan.

L-a pasionat istoria românilor, căreia i-a consacrat mai multe studii și cărți, urmărind, cu deosebire, momentele și personalitățile emblematiche, din antichitate până în perioada interbelică. Dintre cărțile științifice consacrate istoriei românilor menționăm: *Decebal, eroul strămoșilor, strămoșul eroilor* (1972); *Petru Rareș Voievod* (1974); *Mihai Voievod Viteazul* (1966); *Miron Costin, cronicarul* (1973); *Nicolae Bălcescu – democratul revoluționar* (1962); *Curtea Veche din București* (1974) realizată în colaborare cu Panait I. Panait.

D. Almaș a îmbinat cunoștințele științifice cu talentul de scriitor, publicând romane și povestiri istorice, care s-au bucurat de un mare succes. În 1939 s-a lansat cu romanul *Miron Costin* (două volume) – o frescă a societății românești din veacul al XVII-lea, în centrul căreia a fost plasată viața și activitatea marelui cronicar și dregător moldovean.

Peste un deceniu și jumătate, în 1954, a văzut lumina tiparului romanul *Nicolae Milescu Spătarul*, consacrat acestei mari personalități istorice și culturale. Ajuns la curtea țarului, românul Nicolae Milescu a primit o importantă și riscantă misiune: de a transmite un mesaj conducătorilor chinezi. În roman sunt descrise cu lux de amănunte drumul de la Sankt Petersburg la Pekin (Beijing), cu traversarea

Siberiei, primirea de care s-a bucurat, obiceiurile și tradițiile chinezilor. Pentru această carte autorul a primit Premiul de Stat, una dintre cele mai înalte distincții din acea vreme. D. Almaș mi-a povestit că dr. Petru Groza, președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale a României, înainte de a face o vizită în China, l-a chemat pentru o discuție despre tradițiile și obiceiurile din această țară, iar la întoarcere i-a mărturisit că romanul *Nicolae Milescu Spătarul* și discuția cu autorul i-au fost de cel mai mare folos, reușind să se descurce foarte bine într-un mediu extrem de complicat.

În aceeași arie tematică se înscriu romanele: *Un om în furtună* (1965, cu trei ediții), dedicat lui Nicolae Bălcescu; *Comoara Brâncovenilor* (1981) despre Constantin Brâncoveanu; *Inorogul cel înțelept* (1981), o reconstituire a vieții și activității lui Dimitrie Cantemir; *Voievodul fără frică și fără prihană* (1984), consacrat lui Radu de la Afumați; *Alei, codrule fârtate* (1956), dedicat celebrului haiduc Ștefan Bujor.

Alte romane și povestiri se referă la momente și evenimente istorice importante: *Vânătoarea lui Dragoș* (1963) despre întemeierea statului Moldova; *Fata de la Cozia* (1968) privind construirea mănăstirii cu același nume; *Arcașul Măriei Sale* (1968) referitor la domnia lui Ștefan cel Mare și construirea Mănăstirii Putna; *Necunoscuta de la Sucevița* (1982) despre opera de zugrăvire (pictare) a celebrei mănăstiri; *Diamantul negru* (1971) în care sunt relatate întâmplările eroice de la Castelul Cnejilor de pe valea Bistriței la sfârșitul secolului al XVIII-lea; *Trandafirul roșu* (1962), a cărui acțiune se desfășoară în timpul revoluției franceze de la 1789; *Oana* (1986) – o amplă prezentare a societății moldovenești din timpul lui Ștefan cel Mare.

Poate cel mai important roman istoric al său este *Frații Buzești* (3 vol., 1971–1977), o frescă istorică de mari dimensiuni a societății românești din anii 1570–1602, în centrul căreia s-au aflat căpitanii lui Mihai Viteazul, realizatorul primei uniri politice a Țărilor Române, în 1600–1601.

Remarcabile sunt povestirile istorice, semnate de Dumitru Almaș, care au avut un puternic impact, mai ales asupra tinerilor. Menționăm volumele: *Eroi au fost, eroi sunt încă; Întâmplările neobișnuite ale lui Gruia Grozovanu; Nicolae Bălcescu; Vestea cea Mare* (despre Unirea din 1918); *Doi strămoși iluștri: Decebal și Traian; Drum de lupte și de glorie* (1978); *Popasuri la vetrele istoriei românești* (1981).

Am avut fericita ocazie de a colabora cu Dumitru Almaș și publica împreună două cărți: *Turism cu manualul de istorie* (1973) și *Itinerare patriotice* (1985).

A fost pentru mine o experiență extrem de utilă, deoarece, pe lângă documentarea în materie de istorie și geografie, a trebuit să-mi perfecționez stilul, pentru a fi mai aproape de talentul scriitoricesc al profesorului.

Unele dintre cărțile lui D. Almaș au devenit scenarii radiofonice. De o mare audiență s-a bucurat serialul dedicat lui Gruia Grozovanul (24 de episoade săptămânale, transmise în anii 1965 -1966, reluate în 1986-1987 și în 1992). De asemenea, au fost transmise la radio scenariile: *Cetatea de pe Stânca Verde; Dimitrie Cantemir; Mihail Kogălniceanu și independența; Istoria, cea dintâi carte a neamului* (în colaborare cu Vasile Chiriță). O mențiune specială se cuvine pentru serialul *Dulce minune*, bazat pe corespondența dintre Mihai Eminescu și Veronica Micle, transpus pe unde radiofonice în interpretarea actorilor Ion Caramitru și Valeria Seciu.

În anii 1973-1975, pe scena Teatrului *Bacovia* din Bacău s-a jucat piesa *Cantemir*, scrisă de D. Almaș.

Personalitatea pe care o evocăm a scris și romane de actualitate. De un mare succes s-a bucurat *Meșterul Manole*, care a cunoscut două ediții (1941 și 1942), în care eroii sunt un tânăr arhitect și două tinere mediciniste în preajma celui de-al doilea război mondial; cartea a fost premiată de Uniunea Scriitorilor Români în 1942. În acel an au mai primit premii literare: Alexandru Philippide, Ivonne Henriette Stahl,

Aron Cotruș, Alexandru Busoiceanu, Ovidiu Papadima, Radu Tudoran, Radu Boureanu, Dragoș Protopopescu, Otilia Cazimir.

Făclia s-a aprins (1967) se referă la activitatea unor învățători după cel de-al doilea război mondial, iar *Cheia inimii* (1977) reconstituie societatea românească din anul 1946, când o secetă cumplită a lovit România; *Freamătul luminii* (1958), scrisă în colaborare cu Mihai Mancaș, evidențiază eroismul celor care au construit hidrocentrala de la Bicaz.

Unele dintre scrierile sale au un accentuat caracter autobiografic. Copilăria a fost redată în romanul *Acolo în Filioara* (1943); viața de licean în *Ne cheamă primăvara!*, iar cea de student în *Viața-i frumoasă, băieți* (1968). Activitatea de dascăl universitar transpare din romanul *Cetatea de pe Stânca Verde* (1959).

Istoricul D. Almaș avea capacitatea ca, prin intermediul unui personaj, să reconstituie ansamblul societății din vremea respectivă. Criticul literar Dumitru Micu se referea la romanul *Oana*, fiica spătarului Șendrea, portar al Sucevei în timpul lui Ștefan cel Mare: „Eroii trăiesc, au chipuri distincte, logica expunerii este strânsă, fantezia se ține aproape de document, de cronică, încât senzația de autentic este foarte puternică”¹. Despre același roman, criticul literar Gh. Bulgăr scria: „Bogata activitate literară și pasiunea documentării istorice, specifice creației lui Dumitru Almaș, asigură cărții sale calități de conținut și expresie care fac din romanul *Oana* o adevărată izbândă a romanului nostru istoric de azi, fiind în lunga serie de opere ale autorului un punct de vârf al întregii sale munci literare de peste o jumătate de secol”².

¹ Dumitru Micu, *Valențele educative ale tematicii istorice*, în „Contemporanul” din august 1986.

² „România literară” din 18 iunie 1987.

Înzestrat cu o mare sensibilitate, D. Almaș a scris cărți pentru copii; beneficiind de o excelentă ilustrație, acestea au bucurat zilele copiilor de la grădiniță sau din clasele primare. Între ele: *O poveste cu un arici* (1942); *Fluerașul și alămâia* (1962); *Cântarea nevăzutelor privoighetori* (1995); *Povestea lui Moș Arici* apărută postum, în anul 2007.

Dumitru Almaș a colaborat la revista „Studii și Articole de Istorie”, editată de Societatea de Științe Istorice din România. Mai mult, atunci când organizația se afla într-o dificultate financiară, a acceptat ca dreptul său de autor pentru o carte de povestiri istorice să intre în fondurile acesteia. Un gest pe care nu știu dacă l-a mai făcut cineva de-a lungul celor patru decenii de existență a Societății de Științe Istorice; el l-a făcut, animat de convingerea că această Societate, din conducerea căreia făcea parte, trebuia să-și continue activitatea, depășind impasul financiar în care ajunsese.

În anii 1967–1969, D. Almaș a fost directorul revistei „Magazin istoric”. Apariția acesteia a avut loc în contextul cultural generat de *Declarația C.C. al P.M.R.*, din aprilie 1964, când s-a înregistrat un proces de revenire la valorile naționale, după ce timp de un deceniu și jumătate acestea fuseseră desconsiderate și chiar negate. Revista urma să se adreseze publicului larg, să promoveze istoria reală, nu cea contrafăcută de până atunci. S-a apreciat că cel mai indicat să conducă această revistă era Dumitru Almaș. A acceptat cu plăcere propunerea și a lucrat mult la elaborarea concepției și modului de realizare, împreună cu un colectiv alcătuit din Titu Georgescu, Nicolae Minei, Al. Gh. Savu, Constantin Antip, Cristian Popișteanu ș.a. Primul număr trebuia să beneficieze de semnăturile unor mari personalități, între care și Tudor Arghezi. Unchiul mi-a povestit că i-a făcut o vizită lui Arghezi la vila Mărțișor; poetul a fost de acord să adreseze câteva cuvinte de „bun venit” noii reviste, dar să i se

plătească o anumită sumă pentru fiecare semn. Almaș a acceptat, deși suma i s-a părut cam mare. Leonte Răutu, secretarul cu Propaganda al C.C. al P.C.R., a cerut să fie satisfăcută pretenția maestrului Arghezi. După ce a apărut primul număr, Almaș s-a deplasat la *Mărțișor* cu revista și plicul cu bani. Arghezi a desfăcut plicul, a numărat banii și i-a atras atenția că nu au fost plătite două semne. Almaș a rămas mirat, deoarece le numărase de mai multe ori, astfel ca suma să fie corectă. Sub privirea uimită a proaspătului director al revistei, Arghezi a precizat: „Semne sunt nu numai literele, ci și punctul și semnul exclamării”. Jenat, directorul s-a retras și a revenit peste câteva ore cu suma solicitată de Arghezi.

„Magazin istoric” s-a bucurat de o excepțională primire din partea cititorilor, care au putut veni pentru prima dată în contact cu memoriile lui C. Argetoianu, cu articole privind asasinarea lui I. G. Duca și a lui Armand Călinescu, dar și viața doamnei de Pompadour, pasiunile lui Petru cel Mare sau misterele piramidei lui Keops.

Din această schiță biografică nu poate lipsi o altă componentă a activității lui Dumitru Almaș: aceea de autor al unor manuale școlare de istorie. A scris manualul de *Istoria patriei* pentru clasa de IV-a. În colaborare cu Camil Mureșan a publicat manualul

Profesorul Dumitru Almaș în timpul prezentării unei alocuțiuni
(Fototeca Ioana Jitaru)

de *Istorie modernă și contemporană* pentru clasa a VII-a; împreună cu Aron Petric și Gheorghe Georgescu-Buzău a editat manualul de *Istoria României* pentru clasa a VIII-a; împreună cu Alexandru Vianu – manualul de *Istorie modernă și contemporană* pentru clasa a IX-a, iar în echipă cu Aron Petric și Gheorghe Georgescu-Buzău – manualul *Istoria României* pentru clasa a XII-a. Manualele la care a fost autor sau coautor au marcat un important pas înainte în cunoașterea istoriei de către elevi, după ce, până în anul 1958, manualul oficial era *Istoria R.P.R.*, publicat sub redacția lui Mihail Roller. Din manualele scrise de D. Almaș, elevii au putut înțelege că istoria românilor se caracteriza nu doar prin lupta de clasă, ci și prin realizări culturale remarcabile, prin personalități cu o reală vocație europeană și chiar mondială.

L-am ascultat de numeroase ori pe conferențiarul D. Almaș și am rămas impresionat de uluitoarea sa capacitate de a se adresa publicului în fața căruia se afla. L-am ascultat la o grădiniță din cartierul bucureștean Drumul Taberei, spunând povești copiilor despre Decebal, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și Cuza-Vodă, iar copiii îl priveau cu ochii mari, de parcă li se vorbea despre Făt-Frumos și Ileana Cosânzeana. L-am ascultat vorbind țăranilor din comuna Stoenеști (județul Giurgiu) despre răscoala din 1907, amintindu-le că satul lor a fost bombardat cu tunurile, iar după conferință sătenii îmi spuneau că au aflat cu acest prilej că la ei în 1907 a fost un război, tot așa de strașnic ca și cel din 1916. Nu o dată l-am auzit pe profesorul Almaș vorbind studenților de la Casa de Cultură *Grigore Preoteasa*, din capitală, dar și profesorilor din București și din provincie, pe teme diverse – de la Biblioteca din Alexandria la Mausoleul de la Mărășești, de la Napoleon Bonaparte la Ieremia Grigorescu, de la Constantin Brâncoveanu la Voltaire. Aplauzele cu care era răsplătit de studenți și profe-

sori erau mărturia cea mai clară a capacității sale de a capta un public pretențios și elevat.

Istoricul Vasile Netea, el însuși un excelent vorbitor, avea să scrie despre D. Almaș: „L-am întâlnit de-a lungul anilor în atâtea locuri: la Iași, Suceava, Galați, Brașov, Alba Iulia, Zalău, Târgoviște și de atâtea ori la radio, la televiziune, precum și în alte locuri. Pretutindeni a reprezentat cu demnitate și elocință patriotică dragostea pentru cultură și literatură, avântul neobosit al luminătorului de mase și al evocatorului atâtor figuri istorice și literare românești”³.

La rândul său, profesorul Panait I. Panait, directorul Muzeului de Istorie al Municipiului București, cu care Almaș a colaborat adesea, își amintea: „În 1992 a fost invitat de către Adrian Rădulescu, fost student, rector acum, să conferențieze la tânăra Universitate «Ovidius» din Constanța, și amfiteatrul central s-a dovedit neîncăpător. Timp de câteva ore, profesorul a răspuns studenților despre felul cum scrie istoria românilor și pe cea universală, literatură și chiar literatură pentru cei mici. Câteva dintre studenți evocau parfumul tineresc al romanelor lui Dumitru Almaș din anii '40, alții au evocat volumele dedicate Fraților Buzești, lui Mihai Viteazul, Nicolae Bălcescu, Revoluției Franceze ș.a.”⁴.

În calitate de prorector al Universității Populare București (1985–1993), D. Almaș a ținut la Sala Dalles sute de conferințe, care s-au bucurat de o largă audiență. Nu a fost doar un vorbitor, ci și un organizator. Îmi amintesc că a inițiat un ciclu de conferințe pe teme de turism, cursanții pri-

³ Vasile Netea, *Dumitru Almaș – 75*, în „România literară” din 20 octombrie 1983.

⁴ Prof. dr. Panait I. Panait, *Dumitru Ailincăi-Almaș*, în „Biblioteca Bucureștilor”, an IV, nr. 1 din ianuarie 2003.

⁴ **LIPSEȘTE NOTA** !!!!!!!

mind un certificat pe baza căruia puteau fi angajați ghizi la ONT (Oficiul Național pentru Turism). Am ținut și eu mai multe conferințe pe această temă, dintre care unele aveau să-și găsească locul în cărțile *Turism cu manualul de istorie și Itinerare patriotice*, pe care le-am menționat deja.

Dumitru Almaș a fost un om generos. La Universitate era renumit prin faptul că, spre deosebire de alți profesori, care aveau plăcerea de a-i încurca pe studenți la examene, D. Almaș îi încuraja cu expresia: „Vezi că știi, vezi că știi”, dându-le sugestii privind drumul pe care trebuiau să meargă pentru a ajunge la problema înscrisă pe biletul de examen și a obține o notă onorabilă.

Într-o scrisoare transmisă „confraților și prietenilor săi” din județul Neamț, care au organizat o festivitate consacrată zilei sale de naștere, cu ocazia împlinirii vârstei de 85 de ani, Dumitru Almaș aprecia: „Fiecare generație își are interesele, idealurile și soarta sa. Soarta generației mele, de multe ori, vitregă a fost”; în aceeași scrisoare el mărturisea, de asemenea, că a fost „un biet om sub vremi”⁵.

Un asemenea om nu putea să nu trezească gelozii și opoziții din partea unor semeni, mai de aproape sau mai de departe. În timp ce colegul său Vasile Maciu a ajuns profesor fără a avea doctoratul și chiar a devenit conducător de doctorat, Dumitru Almaș a fost ținut la gradul didactic de conferențiar timp de 23 de ani, fiind nevoit să-și susțină doctoratul ca orice începător în domeniul științei, deși avea cărți publicate de o valoare incontestabilă. A obținut calitatea de profesor universitar abia în anul 1972.

Principala acuzație ce i se aducea era aceea că lucra „pe două fronturi”. Cei mai îndârjiți adversari ai săi erau Andrei Oțetea și Vasile Maciu, care nu pierdeau nicio ocazie pentru a-l critica, deoarece nu voia să abandoneze preocupă-

⁵ Dumitru Almaș, „Am fost și mai sunt încă un biet om sub vremi”, în revista „Asachi”, Piatra Neamț, octombrie 1993.

rile scriitoricești și să se dedice exclusiv istoriei – o istorie rigidă, în spiritul și litera documentului. Îmi amintesc că în anul 1962, la absolvirea facultății, am fost repartizat la Catedra de Istoria României. Primul profesor cu care m-am întâlnit în noua calitate, de preparator, a fost Vasile Maciu, care în loc de bun venit mi-a spus: „Rău ai făcut că ai ales să lucrezi aici, pentru că o să te influențeze în rău unchiul tău, Dumitru Almaș, care nu-i nici istoric și nici scriitor”. La vremea respectivă, Maciu era o personalitate dominantă în Facultatea de Istorie, iar modul cum m-a primit constituia pentru mine un semnal de alarmă. Pentru „a-mi clarifica statutul”, am decis să mă înscriu la doctorat sub conducerea sa; profesorul Maciu a rămas oarecum surprins, dar m-a acceptat. S-a convins că sunt un „om serios”, că Almaș nu mă „influențează negativ” și mi-a făcut un referat extrem de elogios la lucrarea mea, intitulată *Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918–1926)*. I-am rămas recunoscător, iar în cartea *Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918–1926)*, pe care am publicat-o în anul 1975, am făcut mențiunea că este o formă prescurtată a tezei de doctorat, elaborate sub conducerea prof. univ. Vasile Maciu.

Fără îndoială, D. Almaș avea un talent nativ, dar pe care l-a cultivat și l-a potențat. Avea mereu în minte cuvintele magistrului său, N. Iorga: „Aș fi vrut să am mai mult talent literar pentru a reda mai corect evenimentele istorice”. Aceste cuvinte l-au călăuzit chiar și într-o vreme când numele lui N. Iorga era terfelit în fel și chip: exponent al burgheziei și moșierimii, monarhist, istoric idealist și reacționar etc.

Un alt profesor, Andrei Oțetea, șeful Catedrei de Istorie Universală, care în timpul cursului nu-și desprindea ochii de pe hârtiile pe care le avea în față, nu putea accepta faptul că profesorul Almaș era un excelent vorbitor, putând

aborda cu aplomb probleme complexe, care nu se înscriau strict în tematica prelegerii. Nu o dată l-am auzit pe acad. Oțetea afirmând că Almaș era un „improvizator”, ceea ce, în mentalitatea lui, nu se înscria în ținuta cursului universitar, care trebuia să fie cât mai sobru și mai rece. La vremea respectivă, Oțetea avea mulți admiratori, lucrările sale privind *Renașterea și Reforma* sau *Revoluția lui Tudor Vladimirescu* bucurându-se de o apreciere aproape unanimă. Dar, în acest caz, era vorba despre două stiluri de a fi profesor: Oțetea promova o atitudine rece, distantă, sobră; Almaș se considera „colegul”, cu care se poate discuta în timpul cursului, studenții putând cere lămuriri în cazul că nu înțelegeau ceva. Chiar peste ani, unii au rămas admiratorii lui Oțetea, alții – ai lui Almaș. Deosebirea este că Almaș nu a ajuns academician, șef de catedră, director al Institutului de Istorie, președintele Comisiei de Politică Externă a Marii Adunări Naționale, funcții pe care le-a ocupat Andrei Oțetea.

Într-o facultate în care „cei mai buni” erau membri P.C.R., lui D. Almaș i s-a barat timp de două decenii și jumătate șansa de a intra în această „elită”. Comuniștii cu vechime îi reproșau că în timpul războiului a scris articole și a vorbit la radio despre vitejia ostașilor români pe frontul de Est, fapt ce ar fi echivalat cu sprijinirea politicii mareșalului Antonescu, plasându-l astfel între „dușmanii” Uniunii Sovietice. Asemenea acuzații veneau chiar și din partea lui Emil Condurachi, care lucrase la cabinetul diplomatic al lui Mihai Antonescu, dar care, în martie 1945, și-a modificat radical atitudinea, devenind membru al P.C.R. și bucurându-se de toate onorurile (academician, director de institut, șef de catedră etc.)

Poate cea mai grea lovitură a primit-o D. Almaș în anul 1975. Conștiincios din fire, profesorul răspundea la toate solicitările conducerii facultății. În anii '60-'70, examenul de admitere la facultate era un calvar, nu numai pentru

candidați, dar și pentru cadrele didactice; erau câte 10–15 candidați pe un loc, iar asupra profesorilor, care corectau, se exercita o puternică presiune din partea „organelor” de partid, care îi suspectau de incorectitudine. În realitate, ingerințele veneau tocmai din partea unor activiști de partid, care urmăreau rezolvarea unor „pile”; de altfel, cel mai mare scandal, privind admiterea la Universitatea din București, s-a înregistrat la Facultatea de Drept, implicați fiind mai mulți activiști de la Comitetul de Partid pe Universitate și de la Centrul Universitar București al P.C.R. În vara anului 1975, Dumitru Almaș a fost inclus în rândul cadrelor didactice de la specialitatea istorie universală care corectau lucrările candidaților la admiterea în facultate. Examenul a durat trei săptămâni; au urmat calcularea mediilor, afișarea rezultatelor, rezolvarea contestațiilor. Totul s-a încheiat cu bine și la sfârșitul lunii iulie cadrele didactice au intrat în binemeritul concediu, urmând să-și reia activitatea în luna septembrie. D. Almaș nu a mai putut reveni la catedră, deoarece a aflat că în august a fost pensionat, iar cursul de istorie modernă universală fusese trecut în norma didactică a lui Mircea Popa.

Încă nu împlinise vârsta de 65 de ani și, conform legii, putea să își continue activitatea până la 70 de ani, ca și alți colegi ai săi. Dar „copilul său de suflet”, Mircea Popa, secretarul Biroului Organizației de Bază a P.C.R., a cerut pensionarea profesorului D. Almaș printr-o adresă trimisă la Universitate. Popa absolvise Facultatea de Istorie în 1962 și a fost repartizat la Catedra de Istorie Universală, în specialitatea istorie modernă. D. Almaș s-a bucurat, dorind să facă din el un colaborator apropiat și un urmaș cu care să se mândrească. Dar Mircea Popa nu s-a dovedit a-i fi loial. Prima expresie clară a fost aceea că s-a înscris la doctorat în specialitatea istorie medie a României, sub conducerea lui Andrei Oștea. A motivat că Almaș nu avea dreptul de a

conduce doctorat, iar acesta l-a crezut. Au urmat și alte acte de infidelitate, care au culminat cu cel din august 1975.

L-am văzut în acele zile de mai multe ori pe unchiul meu, care nu putea să creadă că Mircea Popa a putut cere pensionarea sa. L-am consolată cu vorbele: „La români recunoștința este o floare rară”. A rămas profesor consultant, dar nu i s-a atribuit nimic concret: venea la catedră și era tratat ca un străin. Amară decepție!

Când l-am solicitat, în calitate de profesor titular, la Universitatea *Spiru Haret*, parcă a început o nouă viață; în 1991 a devenit titularul cursului de istorie modernă universală la Facultatea de Istorie. Același curs l-a ținut și la Facultatea de Arhivistică pe care, în calitate de director general al Arhivelor Naționale, am înființat-o în anul 1992.

Prof. D. Almaș a găsit întotdeauna mângâiere și sprijin în soția sa, Margareta, renumită profesoară de fizică, care l-a ocrotit tot timpul pe „Tache” al ei, interpunându-se parcă între el și cei care îi făceau neazuri sau îl bârfeau în fel și chip. Mândria vieții lui a fost Ioana, fiica sa, care i-a urmat îndeaproape sfatul și căreia i-a lăsat deplina libertate să-și aleagă domeniul de activitate. A devenit profesor universitar de chimie la Universitatea Politehnică din București.

Trăind în București, profesorul Almaș ducea o viață extrem de dinamică și adesea extenuantă. Îmi amintesc că uneori venea de la câte o conferință leoarcă de sudoare. Tanti Margareta îi dădea maieu și cămașă de schimb, îl mângâia pe obraz și îi repeta mereu: „De ce nu te liniștești, de ce nu te înveți să refuzi? Ai și tu o vârstă, ar trebui să te menajezi”. Nenea Tache îi răspundea, parcă jenat: „Da, o să refuz; altădată nu o să mă mai duc”. Dar nu se putea ține de cuvânt. O „voce interioară” îl trimitea din nou în fața celor care-i așteptau cuvintele, parcă mângâietoare, despre Decebal, Mircea, Mihai, Ștefan, Oana, Iorga etc.

Profesorul Dumitru Almaș (primul din stânga), într-o ipostază inedită, aceea de naș de cununie, la aniversarea nunții de argint (1993) a prof. univ. dr. Ioan Scurtu, alături de Paula Scurtu și Ioana Jitaru. În planul al doilea se disting Elena Amirei și Adrian Jitaru. (Fototeca prof. univ. dr. Ioan Scurtu).

Oaza sa de liniște era casa de la Negrești, satul natal, unde și-a scris o bună parte din cărți. Aici l-am văzut de multe ori, pe veranda din fața casei sau în livadă, la o măsuță de scris, privind uneori în zare, spre dealul Almaș din preajmă, pe care îl străbătuse pe jos de mii de ori, în drumurile sale de la Negrești la Piatra Neamț și invers, căutând poate cuvântul potrivit sau rememorând anii dulci ai copilăriei.

Cu timpul, organismul s-a șubrezit. Uneori îmi vorbea despre moarte ca despre ceva natural, inevitabil. Ajunsesse la o vârstă respectabilă și nu ezita să spună că „Doamna cu coasa“ este în fața ușii și nu va ciocăni să i se deschidă la apartamentul 9 din strada Colței nr. 13. Va intra când va crede ea de cuviință.

În seara zilei de 12 martie 1995 am făcut o vizită în strada Colței, la familia Almaș, împreună cu Paula, soția mea. Știam că nașul nu se simțea bine; făcuse o operație, nu tocmai reușită și ezita să mai facă obișnuitele plimbări, care uneori se prelungeau până în cartierul Drumul Taberei, unde locuiam noi. Am stat în acea seară mult de vorbă, vreo 3-4 ore; profesorul fiind într-o vervă deosebită, mai ales că eu eram interesat de modul cum se făcea ziaristică în perioada interbelică. Ne-a povestit despre Socor, Șeicaru, Nae Ionescu, Stelian Popescu, despre cum se scria un reportaj, cum se vindeau ziarele etc. Am plecat spre casă pe la ora 10 seara. Peste câteva ore, cam pe la 1.30, a sunat telefonul. Era Ioana, fiica sa, care cu un glas scăzut mi-a spus:

- Știi, tata a murit.

Am rămas înmărmurit.

- Cum? am întrebat.

- M-a chemat la el în cameră și a început să spună o poezie de Mihai Eminescu. Apoi s-a oprit: „Nu, să-ți recit ceva din Lucian Blaga, pentru că în acest an este centenarul Lucian Blaga“. Și a început să declame poezia *Mirabila sămânță*. La un moment dat s-a oprit, a făcut câteva mișcări, de parcă s-ar fi scuturat de frig, iar când l-am privit mai atentă am constatat că murise.

Acesta a fost sfârșitul omului Dumitru Almaș. Dumnezeu l-a luat la el, parcă pe nesimțite, pentru a fi în preajma lui Mihai Eminescu și Lucian Blaga, dar și aproape de N. Iorga, de părinții săi Ion și Maria, de fratele său Vasile și de sora sa Aurelia.

Dumitru Almaș a traversat o perioadă politică extrem de complexă: s-a lansat în anii democrației interbelice, a cunoscut anii grei ai războiului (1941-1945), regimul totalitar-socialist (1948-1989), revenirea la democrație după 1989. Nu a fost implicat decât marginal în viața politică, urmărind ca, indiferent de regimurile care s-au succedat, să-și

facă datoria de cetățean, profesor, istoric, ziarist, scriitor, cap de familie (soț și tată).

Constat cu satisfacție faptul că după anul 1989 – când istoria națională este desconsiderată, fiind prezentată ca o succesiune de mituri (campion în promovarea unei asemenea teorii fiind Lucian Boia, fost student al lui Dumitru Almaș), când se încearcă rescrierea istoriei în maniera în care o făcea în anii '50 Mihail Roller, de această dată lumina nemaivenind de la Răsărit, ci de la Apus, dar tot de la o mare Putere – scrierile lui Dumitru Almaș trezesc încă interesul unor edituri, iar cărțile sale se bucură de un real succes de public.

Fiica sa, Ioana Jitaru, moștenitoarea de drept a operei scriitorului, a fost și este solicitată de mai multe edituri, astfel că cinci dintre cărțile sale au revăzut lumina tiparului, iar alte două sunt în curs de apariție. Îmi exprim speranța că vor fi publicate și cărțile rămase în manuscris: *Bacalaureatul Ștefaniei* și mai ales *Destăinuirea (Memoriile apocrife ale prințesei Ecaterina Nicolae Vogoride, desmierdată Cocuța)*, despre care mi-a vorbit de multe ori, fiind preocupat de găsirea echilibrului necesar între dragostea de femeie pentru bărbatul ei și sentimentul datoriei față de țară (Cocuța a fost cea care a denunțat falsificarea alegerilor de către caimacamul Nicolae Vogoride, fapt ce a dus la anularea lor de către Marile Puteri și organizarea de noi alegeri, încheiate cu înfrângerea soțului și victoria unioniștilor, în 1857).

În anul centenarului nașterii lui Dumitru Almaș, cărțile sale continuă să se afle în librării, numele său dăinuie în inima elevilor și studenților pe care i-a avut – mulți dintre ei aflați la vârsta senectuții –, a celor care i-au citit cărțile, i-au ascultat scenariile radiofonice, a prietenilor și a familiei sale. Iar manifestarea de astăzi este o mărturie grăitoare a acestei realități.